

סרט מטלטל

ענת מידן
צילום: רמי זרנגר

שישה ראשי שב"כ לשעבר מיישירים מבט למצלמה ומדברים בפתיחות יוצאת דופן על הכיבוש המשחית, הצורך בהידברות עם הצד השני, והעמידה העגום של ישראל | דרור מורה, האיש מאחורי "שומרי הסף", עשוי לזכות על יצירתו בפסלון האוסקה, אבל לא פחות חשוב לו שתפנימו את נורות האזהרה הנדלקות בסרט: "המנהיגות הישראלית לאורך שנים לא רוצה לפתור את הסכסוך, וכששומעים את זה מראשי השב"כ, זה עצוב"

סרט נגד הכיבוש וככה אוכה באוסקה. אני מביא שישה אנשים מלב הממסד הביטחוני, ושלא ינפנפו את זה כ'סרט שמאלני'. ובכלל, אני לא מבין, מה זה שמאלני? זה שהם אומרים שהם בעד להפסיק את הכיבוש? אני לא בטוח שהם שמאלנים."

הפצע של חייו

הרעיון ל"שומרי הסף" נולד בעקבות כתבה שפורסמה בנובמבר 2003 ב"מוסף לשבת" של "ידיעות אחרונות", מאת סימה קרמון ואלכס פישמן, בה התראיינו שלום, פרי, גילון ואילון ובין היתר תבעו מהמנהיגים לפעול להסדר מדיני שיכלול הורדת התנחלויות. שלוש שנים אחר כך, כשמונה עשה סרט על אריק שרון בניסיון להבין מה הביא אותו לרעיון ההתנתקות, סיפר לו דב ויסגלס, שהיה מנהל לשכת ראש הממשלה, על ההשפעה הגדולה שהייתה לראיון המשותף על שרון. ראש הממשלה הרגיש שהוא לא יכול להתעלם מניתוח המציאות של אנשים כל כך בכירים מלב המערכת.

"חשבתי שאם דבריהם היו חלק מהסיבות להחלטתו של שרון על ההתנתקות, אז אם הם יסכימו לדבר – הציבור יאזין ויתרשם מעמדותיהם", מסביר מורה. "ידעתי שלשם כך אני צריך לכנס קבוצה של ראשי שב"כ ולא להסתפק רק בשניים-שלושה. לא הכרתי אף אחד מהם, אבל חשבתי שעמי אילון הוא מפתח טוב לקבוצה.

"במהלך התחקיר שעשיתי גיליתי שבסוף 2001 הסת"מנה ירדה במספר מקרי המחבלים המתאבדים והיו סימנים שערפאת מתחיל להילחם באינתיפאדה, אבל בינואר 2002 חיסל השב"כ את ראד אל-כרמי, ואז החל רצף פיגועים בישראל. עמי אילון יום פגישה של גילון, פרי ושלום עם מי שהיה אז ראש השב"כ, אבי דיכטר, והציעו שיעמוד נחוש יותר מול אריק שרון בכל הקשור לנושא החיסולים. אף אחד מהם לא חשב שהחיסול אינו מוצדק, אלא שצריך היה להתייחס גם לעיתו. דיכטר לא קיבל את המלצתם, ואילון היה מאוד מתוסכל מכך.

"למדת מהאירוע הזה שכשעמי אילון רוצה, הוא יכול לגרום לשלושה ראשי שב"כ לומר את דברם. ב'2008, כשאילון היה שר ללא תיק בממשלת אולמרט, נפגשתי איתו וסיפרתי לו על הסרט שאני מגלגל בראש. הוא הקשיב והחליט שילך איתי. ביקשתי ממנו את מספרי הטלפון של יתר ראשי השב"כ והעזתי לבקש שיאמר להם שאתקשר – וכך התחיל המסע."

לפי מורה, השישה לא הציבו תנאים מוקדמים לראיונות איתם, ואף אחד מהם גם לא ביקש לראות את הסרט לפני הקרנתו (הם צפו בו לראשונה בפסטיבל ירושלים ביולי השנה, עם משפחותיהם וקהל מוזמנים). למרות שאיש מהמראיינים לא התמסר בקלות למצלמה, הכי קשה היה לשכנע את אברהם שלום.

"התקשרתי אליו ואמרתי שאני רוצה לעשות את סיפור חייו בשירות", משחזר מורה. "אברהם בן ה'84 כמעט לא התראיין ומעולם לא ריכר מול מצלמה, הוא אולר-סקול שלא הבין בשביל מה בכלל צריך סרט. כשהגעתי לביתו ברמת-

את חגיגת יום הולדתה ה'18 של בתו מיקה, בתחילת החודש, דרור מורה (51) לא ישכה. כשבוע בערב, לפני שיצאו מביתם ביפו, התקשר אליו אחד ממבקרי הקולנוע ועידכן אותו שסרטו "שומרי הסף" נבחר על ידי

הניו יורק טיימס לסרט הדוקומנטרי הטוב של 2012. בחזרה, כשחזר מהמסערה בה חגגו, הגיעה הבשורה השנייה: הסרט נכנס לרשימת 15 סרטי התעודה המועמדים השנה לאוסקה. לאחר שהתאושש אמר לבתו כשחיוך ענק על פניו: "זה מה שנקרא יום הולדת מאור-מאור שמח."

אבל הסרט עצמו רחוק מאוד מלהיות שמח. מורה – צלם, במאי ויוצר – הצליח לאסוף שישה ראשי שב"כ לשיחה גלוית לב על הדילמות הלא פשוטות שחוו במהלך שירותם, על האירועים המרכזיים שבהם נטלו חלק ועל נקודת מבטם על הסכסוך הישראלי-פלסטיני. להפקת הסרט, קופרודוקציה ישראלית-צרפתית, גויסו מיליון וחצי דולר ומשתתפים בו כל ראשי השב"כ לשעבר שעידיין בחיים: אברהם שלום (80'86), יעקב פרי (88'94), כרמי גילון (95'96), עמי אילון (96'2000), אבי דיכטר (2000'05) ויובל דיסקין (2005'11). החלק החזק ביותר בסרט מגיע בסימום, כשכל הדוברים מגיעים למסקנות קשות על עתידה של ישראל.

באופן לא כל כך מפתיע, הסרט המטלטל הזה מתקבל עד כה באהדה גדולה מסביב לעולם: הוא קטף את פרס סרט התעודה הטוב ביותר של איגוד מבקרי הקולנוע בלוס-אנג'לס, דורג בשבועון הנחשב "ניו יורק מגזין" במקום הרביעי במצעד סרטי 2012 לצד כל המועמדים הווראיים לפרס האוסקה, וזכה למאמרי ביקורת נלהבים בלוס-אנג'לס טיימס, וול סטריט ג'ורנל ועוד, התקבל לפסטיבילים וקרטיים כטורונטו, ניו יורק וסאנדנס, וחברת "סוני פיקצ'רס" כבר רכשה את זכויות הפצתו בצפון אמריקה. בסוף השבוע ייצא הסרט לבתי הקולנוע בארץ, ובעוד כעשרה ימים ייוודע אם ייכלל בין חמשת המועמדים הסופיים לזכייה באוסקה בקטגוריית הסרטים הדוקומנטריים, בטקס שייערך ב'24 בפברואר.

מורה משתדל לשמור על אופטימיות. "אני יודע שיש לי סרט טוב, אבל ההד הוא מקבל מרדים אותי כל פעם מחדש", הוא אומר ומנסה לפענח את סוד הקסם: "מעריכת הביטחון הישראלית נתפסת בעולם כמונוליטית וכוון המצודת במלחמה, והסרט מפתיע מהחינה הזו. מבחינת האמריקאים זה כמו שהייתי מציב מצלמה מול שישה ראשי ס'אייאיי שגיידו שהמלחמה בעיראק הייתה בלתי מוצדקת – זה בלתי נתפס. אני גם חושב שבנוסף זה סרט טוב במבנה הדרימטי ובאיכות הוויזואלית שלו, ולכן התגובה היא כזו."

אומרים שכדי שלסרט ישראלי יהיה סיכוי לזכות באוסקה או בפרסים בינלאומיים אחרים, הוא צריך להיות נגד הכיבוש או נגד הנהגת ישראל.

"זה לא עבר לי בראש, כיוונתי את הסרט לאנשים בארץ, שיקשיבו לנאמר בו. לא אמרתי לעצמי שאני עושה

בסרט אומר עמי אילון "הטרגדיה של הדיון הישראלי היא שאנחנו לא מבינים שבכל קרב אנחנו מנצחים, אבל במלחמה אנחנו מפסידים"

החייל בתל-אביב הוא תחקיר אותי למה אני רוצה לעשות את הסרט ומה חשוב לי בו. הסכרתי שאני רוצה לדבר על הסכסוך מנקודת מבטם של האנשים שמכירים אותו בצורה אינטימית, יותר טוב מכל אדם אחר במדינת ישראל, ושאם אני צריך עצות מומחה, אז הם המומחים מבחינתי.

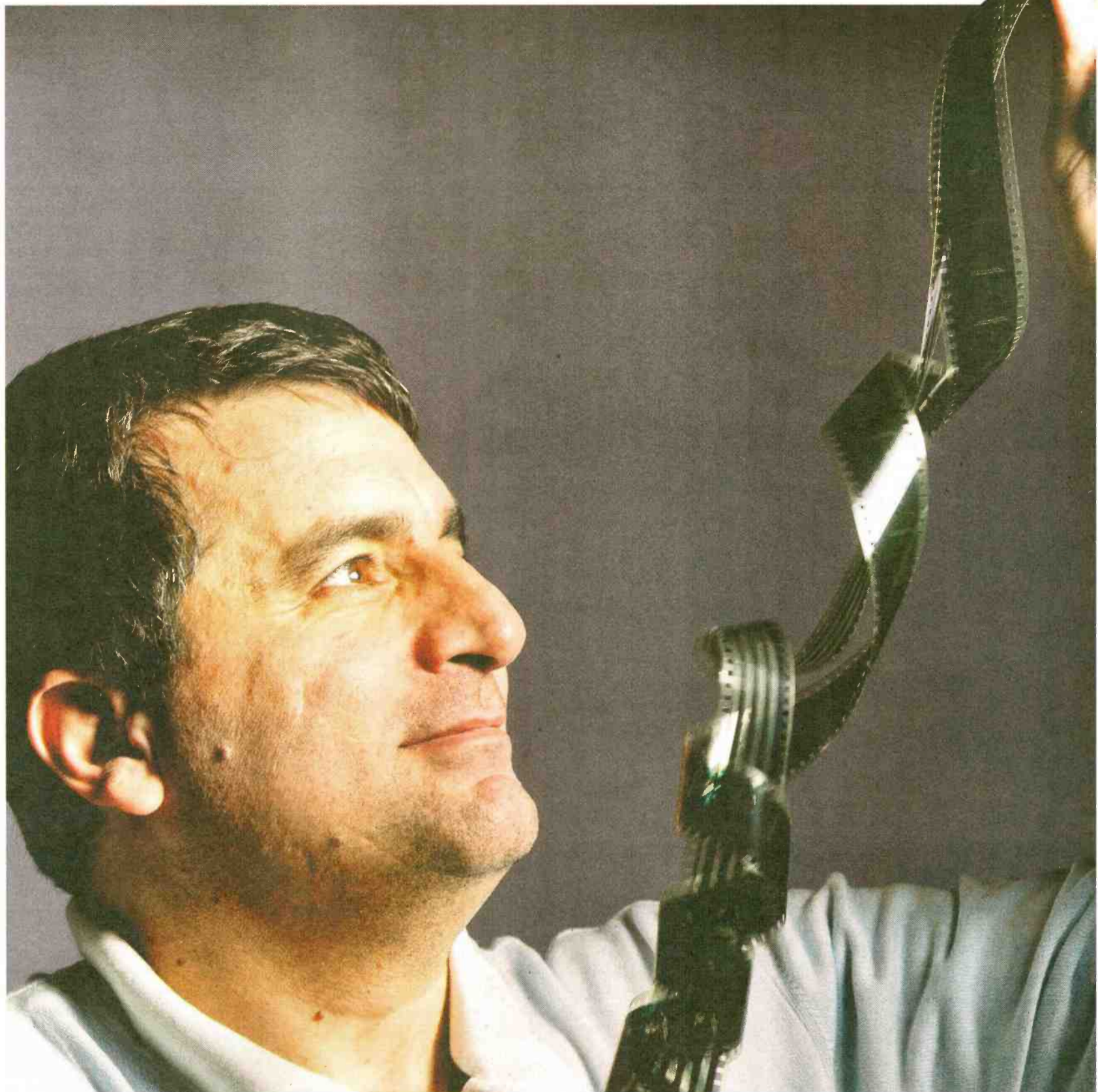
"אחרי שבוע חזרתי אליו וכמי שיועד לתחקר מצוין, הוא הוביל את השיחה לשאלות על פוליטיקה, איפה גרתי לתי ומה עשיתי. כשלבסוף קיבלתי את הסכמתו ובאתי לביתו עם המצלמה לראיון הראשון זה היה מין טגנו של מראיין שרוצה לרובב ומראיין שלא מוכן להיות מרובב. לאט-לאט הוא נפתח."

ואיזה אדם גיליתי?

"לא פגשתי אותו מעולם לפני כן, ובראש היה לי דימוי של מי שכיהן כראש השב"כ בפרשת קו 300. האיש שב'84 נתן את ההוראה להרוג שני מחבלים שחטפו אוטובוס, כבר לאחר לכירתם ובעת שהיו כבולים. אבל כשהגעתי אל אבי רהם הביתה פגשתי מין ג'ורג' סמיילי, איש הביון הבריטי מהספרים של ג'ון להקארד, אדם נחמד נורא, עם שלייקס אדומים. אדם מאוד מרשים, חד כתער, ציני ומבריק. הנניתי פגישה איתו והייתי מת שיהיה סבא שלי."

"פרשת קו 300 היא הפצע של חייו. בעקבות הפרשה הזו אברהם מרגיש – בצדק – שהדרג המדיני הפקיר אותו. לפני שבאתי אליו קראתי כל מה שנכתב על הפרשה, ובי עניין המוסרי של הריגת אנשים שנכנעו היה בינינו עימות קולני וטעון. אברהם בטוח שבמלחמה בטרור אין מוסר. התרשמות שאלו שעסקו כל חייהם במלחמה בטרור ובי חיסולים הם אנשים שרוצים?"

"בטח. חלקם יותר וחלקם פחות. אני לא מכיר הרבה אנשים שיכולים להורות על הריגת אדם, להבין שבמהלך מבצע ייהרגו גם חפים מפשע ולצאת מזה ללא שריטות. אין לי ספק שכל השישה נושאים על נפשם משא כבד."

מורה. "לא אמרתי לעצמי שאני עושה סרט נגד הכיבוש וככה אזכה באוסקר"

צילומים מתוך הסרט

"אברהם שלום נסע לאחרונה לסיור ביו"ש לראות מה קורה שם. הוא אמר 'הפסדנו, אין יותר סיכוי לשתי מדינות'. הייאוש הזה הולך איתי"

"אני חושב שכרמי גילון היה קרוב לבכי כשדיבר על רצח רבין. הוא סיפר שכשהגיש את ההתפטרות אשתו ניסתה להחזיק אותו בחיים"

"למרות שיעקב כרי היה פתוח בראיון, תמיד הרגשתי שיש סביבו איזו חומה. באחת הפעמים אמרתי לו את זה ותשובתו הייתה: כזה אני"

אבל בסופו של דבר המחשבה שניצחה הייתה שכל מה שהאנשים האלו אומרים הוא חשוב, ואני רק משמש להם פה.

היו מקרים שהרגשתי שאני הולך על ביצים, כמו למשל בדיון בשאלה עד כמה זיכרון השואה מנהל את המדינה במערכת קבלת ההחלטות. החלטתי לא להכניס את הדיון הזה לסרט וגם את מה שקשור לסיפור חייהם של המרואיינים השארתי בחוץ", אומר מורה.

החומרים הללו לא ייעלמו בתהום הנשייה אלא יופיעו בחמשת פרקי סדרה שתשודר בערוץ 1 באפריל 2013 וב-ספר שייצא מאוחר יותר. "לא יכולתי לשאת מצב שבו אברהם שלום ידבר על קו 300 אחרי 'כוכב נולד' או פרי סומת לטמפונים, ולכן ערוץ 1 נראה לי המקום הראוי

"העבודה שלהם היא למנוע טרור ויש שם מורכבויות מטרופות. מצאתי שישה אנשים חשובים, ששואלים שא" לות ברמת מורכבות כזו או אחרת. אילון למשל חושב שראש שירות צריף להיות אסטרטג שמסתכל על הדברים ממעוף הציפור. דיכטר, לעומתו, סבור שעליו לראוג שה עבודה תיעשה, נקודה. לכן יש ביניהם ויכוח נוקב בעניין הסיכולים הממוקדים".

היו שבמהלך הצילומים ניגבו דמעה? "לא, אבל אני חושב שכרמי גילון היה קרוב לזה. הרגשתי שהוא מנסה להסתיר את הכאב על רצח רבין ואפשר לראות אותו בכל מבט שלו. לא לחצתי עליו יותר מדי בעניין, בעי קר כשסיפר שאחרי שהגיש את מכתב ההתפטרות מהשב"כ הוא היה מפתח לחזור הביתה, כי שם המחשבות יעסיקו אותו, ואשתו ניסתה להחזיק אותו בחיים. אם יש מישהו שליבי יצא אליו זה הוא".

התאכזבת מאחד מהם? "נהפוך הוא. כולם התמסרו, פרט ליעקב פרי. למרות שהוא היה פתוח בראיון, תמיד הרגשתי שיש סביבו איזו חומה. באחת הפעמים אפילו אמר רתי לו את זה ותשובתו הייתה: כזה אני".

לב וכליות על הרצפה

שלוש שנים ערך מורה את הסרט, כשהוא נאלץ לצמצם עשרות שעות מרתקות עם מרואייניו ל-100 דקות בלבד. "השארתי את הלב והכליות שלי על רצפת חדר העריכה. ההתלבטות מה להכניס ומה להשאיר בחוץ הייתה קשה ומייסרת. קרה הרבה פעמים שבהרד העריכה תפסתי את עצמי ושאלתי מה אני אומר פה על המדינה שאני חי בה, ומה זה עושה לדמייה של ישראל בעולם,

היחיד", הוא מסביר. בפרק הסיכום, האמירה החד-משמעית של כל ששת ראשי השב"כ היא שהכיבוש משחית, שכך לא ניתן להמיר שיד, ושלסכסוך הישראלי-פלסטיני חייב להימצא פתרון רק בהידברות. המשפט החותם של הסרט הוא של עמי אילון. "ניצחון לא בהכרח מכתוב לנו לכבוש את עזה וחברון", הוא אומר שם. "הטרגדיה של הדיון הציבורי-הביטחוני הישראלי לי היא שאנחנו לא מבינים שיש מצב מתסכל - בכל קרב אנחנו מנצחים אבל במלחמה אנחנו מפסידים".

דבריהם מעוררים את השאלה איפה הם היו במהלך שיי חותם, כשיכלו להשפיע על הדרג המדיני, אלא שהיא כלל לא נוכחת בסרט. מורה מסביר ששאל, אך לא הכניס לסרט את התשובות שקיבל. "הם הסבירו שראשי שב"כ הם עובדי מדינה המשרתים אותה ולא יכולים לבקר מדיניות של ראש ממשלה נבחר", מספר מורה. "איש אישי בשפתו ובמידת נחרצותו הביע דעתו, ולעיתים הר-ברים נאמרו אף בצעקה".

מבחינת מורה - שחתום כצלם על הסרטים "בית ד' פרוכנס", "בית שאן - סרט מלחמה" ו"האח של דריקס", ויצר והפיק את סדרת הטלוויזיה "הס-מויים" - הסרט הזה הוא שיא אישי. "השיעור שלי מדתי ממנו הוא בעצם אישור לתחושות הפרטיות שלי, שהמנהיגות הישראלית לאורך שנים לא רוצה לפתור את הסכסוך. "אין ספק שיכולנו לעשות הרבה ולא עשינו, וכששומעים את זה מראשי השב"כ, זה עצוב. לפני חודש קפצתי לבקר את אברהם שלום, והוא סיפר שיחד עם חבר נסע לסיור ביהודה ושומרון לראות מה קורה שם. הוא אמר 'אנחנו הפסדנו, והמתנחלים ניצחו. אין סיכוי לשתי מדינות יותר. אף אחד לא יוכל להוציא אותם'. והיאוש הזה הולך איתי".

הכתבה ב"מוסף לשבת" ב-2003, שממנה נולד הרעיון לסרט